

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับจากอดีตจนถึงปัจจุบันนักปรัชญา ทั้งตะวันตกและตะวันออกต่างก็พยายามค้นหาคำตอบเกี่ยวกับความจริงของชีวิตกันมาตลอด ในประวัติศาสตร์อันยาวนานของมนุษย์ ได้มีนักปราชญ์จากหลากหลายสาขาวิชาทั่วทุกมุมโลกได้กล่าว ถึงความหมายธาตุแท้ของมนุษย์ และสาระสำคัญของชีวิตมนุษย์ในรูปแบบต่างกันไป โดยมีความมุ่งหวังจะไขปริศนาความจริงแท้แห่งชีวิต มนุษย์ โลกปัจจุบันมนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกระแสวัตถุนิยม ของวิทยาศาสตร์ บริโภคนิยมสมัยใหม่สุขภาพทางร่างกายและจิตใจถูกลดทอนลง ชีวิตถูกรอบงำสภาวะความเป็นตัวตนดั้งเดิมของชีวิต ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ยังถูกกำหนดอยู่ภายใต้กรอบของความเชื่อในศาสนาลัทธิและวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้นเช่นนักวิทยาศาสตร์จะให้ความสำคัญอย่างสมเหตุสมผลจะยอมรับสิ่งใด ต้องมีข้อพิสูจน์เป็นประจักษ์ รวมไปถึงกายภาพของอนุชีวิตที่แยกออกเป็นธาตุทางเคมี^๑ ศาสตร์ที่เป็นวิทยาการ สมัยใหม่ที่มุ่งแสวงหาความจริงที่เป็น ข้อเท็จจริงของชีวิตโดยอาศัยบรรทัดฐานความเชื่อต่อข้อพิสูจน์ที่สามารถเข้าถึงและสัมผัสจากประสาทความรู้สึกเท่านั้นกลับไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการที่แท้จริงของธาตุแท้แห่งชีวิต ถึงแม้ว่าจะมีทฤษฎีที่อธิบายการกำเนิดของสิ่งมีชีวิต แต่ทฤษฎีเหล่านั้นยังคงไม่สามารถอธิบายการเกิดขึ้นของสิ่งมีชีวิตบนโลกนี้ได้อย่างชัดเจน โดยถือเอาว่าชีวิตเป็นองค์ประกอบหนึ่งของโลกเท่านั้นไม่ได้ให้ความสำคัญทางจิตวิญญาณ นักการแพทย์จะให้ความสำคัญลงลึกทางด้านกายภาพของร่างกายเป็นสำคัญ ส่วนนักโหราศาสตร์มีจุดมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจงไปในส่วนจิตวิญญาณของชีวิตมากกว่าด้านอื่นๆ ของร่างกายคือการรวบรวมอำนาจจิต พลังงานทางจิตซึ่งได้ทำการอบรมทางจิตใจให้มีความยึดมั่นเชื่อถือดำเนินไปตามหลักการทางโหราศาสตร์ตามวิธีการนั้นๆ ก็จะสามารแสดงฤทธิ์

^๑ จูเลียน ฮักซ์ลีย์, วัฒนนาการแห่งความคิดภคมนุษย์และมนุษยชาติ, แปลโดยจุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๔.

ปาฏิหาริย์ได้^๑ ในศาสตร์สาขาวิชาการสมัยใหม่ อย่างจิตวิทยาที่มุ่งศึกษาพร้อมทั้ง อธิบายกลไกของชีวิตตามการแสดงออกทางพฤติกรรมศาสตร์ ที่ได้รับอิทธิพลจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมรอบข้าง^๒ เพื่อชี้ให้เห็นจุดบกพร่อง (Negative) จุดที่สร้างสรรค์ (Positive) ของชีวิตและเติมเต็มข้อบกพร่องให้เกิดความสมดุลบรรเทาความทุกข์ของชีวิตชั่วครั้งชั่วคราว ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud, 1856 – 1939) เป็นจิตแพทย์ชาวออสเตรีย ผู้ให้กำเนิดทฤษฎีจิตวิเคราะห์เขาเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ไร้เหตุผล พร้อมทั้งอธิบายให้เห็นภาพของมนุษย์ที่อยู่ทั้งในโลกแห่งความเป็นจริง, โลกแห่งมายาและโลกแห่งความฝัน, เป็นมนุษย์เดินดิน, ไม่ใช่มนุษย์ที่สวงามตามอุดมคติ เป็นมนุษย์ที่ต้องเผชิญกับข้อขัดแย้งภายในตนเองและกับผู้อื่น แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพและมีความสามารถในการคิด มีเหตุผล มีความกล้าหาญใฝ่สูง เป็นมนุษย์ที่ประสบทั้งความสมหวังและผิดหวังสลับสับเปลี่ยนกันไป^๓ ฟรอยด์ ยังเชื่อว่าพื้นฐานทางชีวภาพมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของมนุษย์ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละวันนั้นเต็มไปด้วยความขัดแย้งจากปัจจัยภายใน (จิตใจ) และภายนอก (ร่างกาย) เสมอ จะเห็นว่าเขาเองยังไม่ได้เสนอวิธีการที่จะทำให้ชีวิตมีความสุขและเข้าถึงความจริงของชีวิตอย่างไร

ทางด้านนักปรัชญาสำนักต่างๆ ได้อธิบายแก่นสารของชีวิต อยู่บนพื้นฐานทางความคิดของกลุ่มคนเท่านั้น สามารถแบ่งเป็นสองฝ่ายใหญ่ๆคือฝ่าย วัตถุนิยม (Materialism) และจิตนิยม (Idealism) ไสกราตีส (469-399 B.C.) นักปราชญ์ชาวกรีกได้กล่าวว่า จงรู้จักตนเอง (Know Thyself เพราะชีวิตที่ไม่รู้จักตนเองนั้นเป็นชีวิตที่ปราศจากคุณค่า (An Unexamined Life is not Worth Living) คุณค่าของชีวิตอยู่ที่การสำรวจตนเอง คือ ตระหนักรู้ว่าชีวิตคือ อะไรกำลังทำอะไรอยู่ และดำรงอยู่เพื่ออะไร^๔

^๑ ญาณ ไซติ, คัมภีร์ไสยศาสตร์ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : ไสยการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^๒ ศ.นพ. จำลอง ดิษยวิช, จิตวิทยาสังคมและวัฒนธรรมไทย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐. (อัคราณา)

^๓ ศ.ศรีเรือน แก้วกังวาน, จิตวิทยานุคลิกภาพ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน , ๒๕๔๔), หน้า ๒๓.

^๔ จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, ชีวิตและการรู้จักตนเอง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

เพลโตนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยมได้เสนอแนวความคิดของมนุษย์ว่าเป็นสิ่งทวิลักษณ์ (the dualist view of man)^๙ คือชีวิตประกอบด้วยกาย (Body) กับจิต (Mind) กายที่เป็นสสารนั้น (Material) เป็นสิ่งบกพร่องไม่สมบูรณ์เป็นบ่อเกิดแห่งความชั่วร้าย และสูญสลายได้ ภาควิชาจิต (Mind) นั้นเป็น อสสารที่อยู่เหนือเหตุผลทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ที่เป็นธรรมชาติดั้งเดิม และเป็นตัวตนภายในของมนุษย์ มีการแยกตัวอยู่ต่างหากจากร่างกาย มีอิทธิพลเหนือร่างกาย จิตเป็นตัวกำหนดให้มนุษย์มีความคิด มีวิธีการคิด มีวิธีการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตด้วยเหตุผล

ปรัชญาฝ่ายวัตถุนิยม หรือสสารนิยมให้ความสำคัญและมองว่าธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์นั้น มีเพียงแต่สสารหรือ ร่างกายเท่านั้น ดังเช่นนักคิดชาวอังกฤษ ฮอบส์ (1588-1679) มีความเห็นว่ามนุษย์มีลักษณะคล้ายจักรกล ถึงแม้มนุษย์จะมีสมองที่ซับซ้อน แต่มันสมองก็คือ สสารส่วนหนึ่งของร่างกายทั้งสิ้น สมองสั่งงาน มนุษย์เป็นเสมือน หุ่นยนต์ที่เคลื่อนไหวได้เหมือนตุ๊กตาลูกกลิ้ง^{๑๐} ปรัชญาของชาลตรและชาวอรรถนิพนธ์นั้นเชื่อว่า เสรีภาพ เป็นธาตุแท้ของมนุษย์ที่ประเสริฐที่สุด เสรีภาพจึงสำคัญกว่าคุณธรรมอื่น เพราะเสรีภาพเป็นพื้นฐานของคุณธรรมและความดีความงามทั้งปวง คุณธรรมเหล่านี้จะไม่มี ความหมายอะไรเลย ถ้ามนุษย์ปราศจากเสรีภาพ การกระทำ ความดีก็คือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีโดยมีเสรีภาพเป็นองค์ประกอบหลักดังนั้นมนุษย์พึงกระทำในสิ่งที่ตนพอใจและตัดสินใจทำด้วยตัวเองเท่านั้นเป็นวิถีทางการดำเนินชีวิตที่แท้จริง^{๑๑}

ศาสนาเทวนิยมทั้งหลายได้อธิบายว่าชีวิต มีวิวัฒนาการมาจากการสร้างสรรค์ของพระเจ้า พระเจ้าเป็นผู้สร้างชีวิตมนุษย์ขึ้นมาบนโลกนี้ในศาสนาคริสต์^{๑๒} มนุษย์ได้รับลมชีวิตจากพระเจ้า แสดงให้เห็นว่าชีวิตนั้นตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้าเป็นผู้กำหนดคนนับจากวันเกิดถึงวันตายเช่น ศาสนายิว (Jewish) มีความเชื่อว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์ ชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มนุษย์จะต้องได้รับการปฏิบัติต่อพระเจ้าด้วยการให้เกียรติ ตามมาด้วยความเคารพนับถือ^{๑๓} เห็นได้ว่ามนุษย์ถูกสถาปนาจาก

^๙ ผศ. จารุณี วงศ์ละคร, **ปรัชญาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (เชียงใหม่ : สันติธรรมการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐๕.

^{๑๐} จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, **ชีวิตและการรู้จักตนเอง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๔.

^{๑๑} Gila Hayim, **The Existential Sociology of Jaul Sartre** Amherst, (University of Massachusetts Press, 1980), p. 21

^{๑๒} รศ.ดร.เดือน คำดี, **ศาสนาคริสต์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐๘.

^{๑๓} S.Radhakrishnan and P.T. Raju, **The concept of Man a study in Comparative Philosophy**, (New Delhi, The India today group, 2002), p139.

พระผู้เป็นเจ้ากฎเกณฑ์ของชีวิตถูกลิขิตตามเกมของพระเจ้า มนุษย์ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า ได้แต่ทำใจยอมรับกับความโชคดีและโชคร้ายของชีวิตตนเอง โดยไม่ให้ความสนใจกับโครงสร้างของร่างกายมากนัก

ส่วนในแง่ของพุทธปรัชญาได้กล่าวถึงการเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์พัฒนาการของชีวิตที่เป็นกระบวนการไว้เป็นขั้นตอน การเริ่มต้นชีวิตในทัศนะพุทธปรัชญาเกิดโดยอาศัยกระบวนการเนื่องด้วยเหตุปัจจัยเชื่อมโยงกัน พึงพากันไม่ขาดสาย เริ่มต้นด้วย “โยนิ” ก่อนคือ เหตุกำเนิด หรือแบบชนิดการเกิดที่สืบเนื่องไปเป็นวงจร ดังข้อความใน พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิวรรค ว่า

ดูก่อนสาริบุตร กำเนิด ๔ เหล่า คือ อันทะกะกำเนิด ชลาพุชะ สัตว์เสฐกะกำเนิด และโอปปาติกะกำเนิด กล่าวคือ สัตว์ที่ชำแรกทีเปลือกฟองไข่เกิดเรียกว่า อันทะกะกำเนิด...สัตว์ที่ ชำแรกไข่ไส้ (มดลูก) เกิดเรียกว่า ชลาพุชะกำเนิด...สัตว์ที่เกิดในปลาเน่า ในนมบูด ในถ้ำโคล (ของสกปรก) เรียกว่า สัตว์เสฐกะกำเนิด...เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก และพวกเปรตอสุรกายเรียกว่า โอปปาติกะกำเนิด^{๐๐}

พุทธปรัชญาได้ให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบของมนุษย์ไว้เป็น ๒ ส่วน คือ รูปกับนาม หรือกายกับจิต หรือขันธ ๕^{๐๐} ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทธรรมชาติทั้งสองส่วนนี้ประกอบกันขึ้นเป็นชีวิตมนุษย์ ทั้งสองอาศัยซึ่งกันและกันดำเนินอยู่ จิตอาศัยกาย และกายอาศัยจิต ลักษณะที่เป็นปัจจัยแก่กันและกันอย่างนี้ท่านบัญญัติเรียกว่า “สังขตธรรม” ส่วนในการให้ความสำคัญ จะเน้นความสำคัญของจิตมากกว่ากายดังคัมภีร์วิสุทธิมรรคจารึกไว้ว่า

อุโก นิสุสย คจฺจนฺติ มนุสฺสเว นาวา จ อณฺณเว

เอวํ นามญจ รูปญจ อุโก อณฺณญญนิสุสิตา

๐๐

มนุษย์และเรือทั้งสองต่างอาศัยกันจึงเดินทางไปในห้วงน้ำได้

นามและรูปก็ฉนั้น ทั้งสองต่างอาศัยกันและกันด้วยประการฉะนี้

ฉะนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาหาแนวทางให้ทราบถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิตตามแนวพุทธปรัชญา ถึงลำดับขั้นตอนของการกำเนิด กระบวนการพัฒนาแต่ละขั้นตอน และจุดหมายปลายทางของชีวิตตามทัศนะมุมมองของพุทธปรัชญามีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ ในฐานะพุทธ

^{๐๐} ที.ปา (ไทย) ๑๒/๑๖๕/๑๐๑-๑๐๒.

^{๐๐} ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๒๕๕ - ๑๓/๔๘/๖๖.

^{๐๐} พระพุทธโฆสเถร, วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียง สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ธนาพรส, ๒๕๕๘), หน้า ๕๕๔.

ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่ด้วยสัจธรรมความเป็นจริงแห่งชีวิต พระพุทธเจ้าได้วางรากฐานของชีวิตให้อยู่บนเงื่อนไขของธรรมชาติเป็นไปตามเหตุปัจจัยอย่างสมเหตุสมผลให้ความสำคัญกับทุกสิ่งที่เป็นความจริงที่มนุษย์สามารถฝึกฝน พัฒนาได้ในสิ่งที่ประ โยชน์กับตนเองและสังคมจะทำให้ชีวิตมีสันติสุขสังคมมีสันติภาพเกิดขึ้น

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความจริงของชีวิตมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขอบเขตของการวิจัยถึงความหมาย คุณค่า องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับจิตใจ กระบวนการ พัฒนาของชีวิตมนุษย์ไปสู่เป้าหมาย ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นหลักโดยค้นคว้าข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และผลงานของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งเอกสาร งาน วิชาการ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แล้วนำเสนอรูปแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการทราบปัญหาดังต่อไปนี้

- ๑.๔.๑ ต้องการทราบถึงความหมาย คุณค่า องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๔.๒ ต้องการทราบถึงความจริงของชีวิตมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๔.๓ ต้องการทราบถึงการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

- ๑.๕.๑ ชีวิต หมายถึงวิถีการดำเนินอยู่ในโลกปัจจุบันของมนุษย์ ตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๕.๒ พุทธปรัชญา หมายถึงคำที่ใช้แทนที่ คำว่าพระพุทธศาสนาในความหมายเดิม แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ใช้เฉพาะคำว่าพุทธปรัชญาแทน คำว่า พระพุทธศาสนา

๑.๖ ทบทวนวรรณกรรมและงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้มีผู้ให้ความสนใจศึกษาแง่มุมทางด้านต่างๆ ของชีวิตในมิติที่แตกต่างกันออกไป แต่ก็อยู่ในขอบข่ายเดียวกันสามารถเชื่อมโยงเข้าหากันได้โดยงานวิจัยเหล่านั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ เอกสาร

สัญญา สะสองได้กล่าวไว้ในหนังสือ ความจริงของชีวิต มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ว่า มนุษย์ต้องตระหนักรับรู้ว่แท้ที่จริงแล้ว มนุษย์ยังคงต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดและดำเนินต่อไปได้ในระบบกลไกแห่งจักรวาล มนุษย์ต้องลดความมานะที่ว่าตนเองมีความสัมพันธ์เหนือสิ่งอื่นในโลกเพราะแท้ที่จริงแล้ว มนุษย์ก็เป็นส่วนย่อยเล็กๆ ในสากลจักรวาล ศาสนาและความเชื่อฝังตะวันออกสอนให้มนุษย์อยู่กับธรรมชาติอย่างสัมมาคารวะไม่อวดตนว่าปราดเปรื่องเหนือธรรมชาติและมุ่งให้อยู่ด้วยกันอย่างสมดุลกลมกลืนในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันแบบองค์รวม เป็นทางเดียวที่จะทำให้โลกยังกลายเป็นที่พักพิงของเผ่าพันธุ์มนุษย์ไปอีกนานเท่านาน^{๐๐}

ชัยวัฒน์ อัฒน์พัฒน์และวิธาน สุชีวกุปต์ได้เขียนไว้ในหนังสือหลักการดำเนินชีวิตในสังคมมีเนื้อหา กล่าวถึงสาระสำคัญของชีวิตคือ หลักปรัชญาและคำสอนทางศาสนา จะให้โลกทัศน์หรือประทีปส่องทางชีวิตของมนุษย์ ส่วนศาสนานั้นจะให้แนวทางการปฏิบัติอันจะทำให้ชีวิตของมนุษย์ได้รับความสุขและประสบผลสำเร็จในชีวิต ในการดำรงชีวิตในสังคมมนุษย์นั้น มนุษย์มีความจำเป็นต้องการทางธรรมชาติอยู่สองทางคือทางร่างกายและทางจิตใจทางร่างกายนั้นมนุษย์มีความต้องการปัจจัย๔คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคอันเป็นปัจจัยมูลฐานนอก จากนี้แล้วร่างกายยังต้องการปัจจัยสมัยใหม่อีกเช่น การศึกษา ยานพาหนะและเครื่องมือสื่อสาร ส่วนทางด้านจิตใจมนุษย์ยังต้องการความดีความอบอุ่นใจและและความจริงของชีวิต^{๐๐}

นฤมล มารคแมน ได้เขียนไว้ในหนังสือ มนุษย์และความเป็นจริงของชีวิตในทัศนะพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความเป็นจริงของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย คือ การตกอยู่ภายใต้กฎไตร

^{๐๐} สัญญา สะสอง, ความจริงของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (เชียงใหม่ : พิมพ์ที่ หสม เวียงบัวการพิมพ์, ๒๕๕๔)

^{๐๐} รศ. ชัยวัฒน์ อัฒน์พัฒน์ และ วิธาน สุชีวกุปต์, หลักการดำเนินชีวิตในสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑).

ลักษณะหรือสามัญลักษณะที่มีความเหมือนกันแก่สังขารทั้งปวง (ยกเว้นพระนิพพาน) จะมีลักษณะ
เช่นนี้เหมือนกันหมดได้แก่

อนิจตา ความเป็นของไม่เที่ยง

ทุกขตา ความเป็นทุกข์ หรือความเป็นของที่คงทนอยู่ไม่ได้

อนัตตา ความเป็นของไม่ใช่ตัวตน

นั้นแสดงให้เห็นว่าทุกข์ชีวิตที่เกิดมาในโลกนี้ต้องดำเนินชีวิต ไปตามความจริงของไตรลักษณ์
โดยประสพกับความทุกข์เป็นพื้นฐาน การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าและออกสั่งสอนเวไนยสัตว์ก็
เพื่อให้สัตว์โลกถอดถอนตนออกจากกองทุกข์ การเห็นว่าชีวิตต้องประสพกับความทุกข์นั้น ไม่ได้
หมายความว่าพระพุทธศาสนามีทัศนะที่มองโลกในแง่ร้าย (Pessimism) ดังที่บางฝ่ายอาจจะเข้าใจ
แต่เป็นการมองชีวิตตามความเป็นจริง ตามธรรมดา ตามธรรมชาติ และสามารถหาทางดับทุกข์และ
พ้นทุกข์ได้ ไม่ใช่ยอมจำนนหรือหนีความทุกข์โดยไม่ยอมรับความเป็นจริง^{๐๙}

วิเชียร ชาบุดรทริก ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ความจริงของชีวิต มีเนื้อหากล่าวถึง ชีวิตควร
เป็นอยู่อย่างไร การดำรงชีวิตนับว่าเป็นเรื่องใหญ่ เพราะจะต้องต่อสู้กับปัญหาน้อยใหญ่นานัปการ
ทั้งปัญหาการครองชีวิต ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาสุขภาพอนามัย ซึ่งแต่ละคนก็มี
ปัญหาแตกต่างกันไปคนละหลายๆ ปัญหา เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็น
หมู่ คณะ หรือกลุ่มชน จึงมีหลักการสากลที่ทุกคนพึงปฏิบัติร่วมกัน หลักการสากลดังกล่าว ได้แก่
ระเบียบแบบแผนวัฒนธรรม ประเพณี กฎหมาย และศีลธรรม ทั้งนี้เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย
และสงบสุขในสังคม ยิ่งไปกว่านั้นมนุษย์ยังเป็นสัตว์อุดมคติ มีความปรารถนา ที่จะบรรลุถึงอุดม
คติของแต่ละคน ซึ่งเมื่อประมวลสรุปแล้วจัดได้เป็น ๓ ระดับได้แก่ ความดี ความสุขและความพ้น
ทุกข์^{๑๐}

๑.๖.๒ งานวิจัย/วิทยานิพนธ์

พระมหาทองสุข สุจิตโต (ไกรพงษ์) ได้เสนอวิทยานิพนธ์ “การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิต
มนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญา” ในการศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตมนุษย์ในพุทธปรัชญาพบว่า การดำเนิน
ชีวิตในสังคมนั้นเป็นคำสอนที่เกื้อกูลที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติ ให้เกิดความรู้แห่งสังขธรรม มีความ

^{๐๙} นฤมล มารคแมน, มนุษย์และความเป็นจริงของชีวิตในทัศนะพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑).

^{๑๐} วิเชียร ชาบุดรทริก, ความจริงของชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัทคอมฟอร์มจำกัด,
๒๕๔๒).

สงบสุขอยู่ในสังคม ช่วยให้บรรลุถึงความสุขแห่งชีวิตได้ ในการศึกษาชีวิตมนุษย์พบว่า ชีวิตมนุษย์มีองค์ประกอบตามธรรมชาติที่แตกต่างกัน ๒ ส่วนคือร่างกายกับจิตซึ่งเป็นสิ่งอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นสมุฏฐานล้วนมีธรรมชาติเป็นสังขตะธรรมเป็นสิ่งที่มิเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดชีวิตขึ้น^{๐๖}

วรรณวิสาข์ ไชยโย ได้นำเสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความหมายของชีวิตในทฤษฎี นัย บำบัด” จากการศึกษาวิเคราะห์ทำให้ทราบว่า ฟรังค์ได้ประมวลทฤษฎีทางปรัชญาต่างๆ ๓ ทฤษฎีคือ วิธีปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซิร์ล, เจตจำนงเพื่อชีวิตของโซเพนฮาว์ และปรัชญาอัตถิภาวนิยมตามแนวคิดของชาร์ตร์และนิทเช่ มาเป็นทฤษฎีนัยบำบัดซึ่งมีจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ของการดำรงอยู่โดยที่ความหมายของชีวิตในทฤษฎีในบำบัดคือ การตระหนักถึงงานที่จะต้องกระทำให้สำเร็จ ล่วงในอนาคต มนุษย์สามารถค้นพบความหมายของชีวิตโดยผ่านคุณค่าทั้งสามประเภทคือ คุณค่าจากการสร้างสรรค์, คุณค่าจากประสบการณ์, และคุณค่าจากทัศนคติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในชีวิตที่เข้ามา เราจะต้องทำให้สถานการณ์ในชีวิตที่ได้รับมานั้นมีความหมายและคุณค่า ซึ่งความหมายของชีวิตเป็นความหมายเฉพาะของแต่ละปัจเจกบุคคล ไม่มีใครสามารถทำแทนได้ และความหมายของชีวิตจะยังคงอยู่ตลอดไป แม้ความตายก็ไม่สามารถล้มเลิกความหมายของชีวิตได้^{๐๗}

ศิริภรณ์ บัณฑิตชน ได้เสนอวิทยานิพนธ์ “แนวคิดเรื่องมนุษย์ในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ” จากการศึกษาพบว่า มนุษย์ในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ หมายถึงสภาวะที่ใช้ความรู้ของตนมาพัฒนาตนได้ทางด้านร่างกายและจิตใจเกิดเป็นสภาวะที่เป็นผลจากการพัฒนาคุณภาพใหม่จนสามารถกำจัดกิเลสได้โดยสิ้นเชิง สาระดะของมนุษย์ในทัศนะของท่านพุทธทาส หมายถึงศักยภาพของมนุษย์ที่สามารถจะพัฒนาตนเพื่อความหลุดพ้น โดยความรู้กฎแห่งธรรมชาติและความสามารถกำหนดเป้าหมายที่ดีที่สุดให้แก่ตนเองนั้นคือ มนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้ มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้เข้าด้วยกัน หากบุคคลพัฒนาสาระดะดังกล่าวด้วยสัมมาทิฐิ จุดหมายปลายทางของชีวิตก็จะมี ความสะอาด สว่าง สงบ ท่านพุทธทาสภิกขุเห็นว่าด้วยความสามารถของมนุษย์ทำให้บุคคลมี ศักยภาพพัฒนาตนเองได้ จุดหมายสูงสุดของความเป็นมนุษย์ที่แท้ คือ ความเข้าใจสภาพชีวิตและสรรพสิ่งที่เป็นไปแล้วดำเนินชีวิตด้วยความไม่ยึดมั่นถือ มั่น ตัวกู- ของกูซึ่งโดยสภาพก็เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นและท่านพุทธทาสภิกขุเห็นว่าการดำเนินชีวิตแบบนี้ไม่เกินวิสัยของบุคคลธรรมดา การรู้จักพัฒนาโดยการถอนตนความยึดมั่นถือ คือ ความหมายที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ใน

^{๐๖} พระมหาทองสุข สุจิตโต (ไกรพงษ์), “การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๐๗} วรรณวิสาข์ ไชยโย, “ความหมายของชีวิตในทฤษฎีนัยบำบัด”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔).

ทัศนะของพุทธทาสภิกขุ^{อน}

วิสิฏฐ กิตคำส่วน ได้นำเสนองานวิทยานิพนธ์ “แนวคิดเรื่องมนุษย์ในคัมภีร์ปฐมมุลมุลี” ที่มีการศึกษามนุษย์ในปฐมมุลมุลีในประเด็นสำคัญ ๔ ประการคือ ปฐมกานิคมมนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์ ความหมายของมนุษย์และหลักการเป้าหมาย การดำเนินชีวิตของมนุษย์ ผลการวิจัยพบว่าธรรมชาติของมนุษย์ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ประการ คือ กายกับจิต ชีวิตมนุษย์เป็นการทำงานร่วมกันของทั้ง ๒ สิ่งนี้จะแยกออกจากกันไม่ได้ นอกจากนี้มนุษย์ยังต้องประกอบด้วยมโนธาตุ หรือความสำนึกในบุญและบาป อันเป็นสิ่งที่เติมเต็มความสมบูรณ์ให้กับมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสิ่งที่มีชีวิตอื่นๆ จากโครงสร้างนี้ทำให้มนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความสุขทั้งในโลเกียสุข และ โลกุตตรสุข ซึ่งโลกุตตรสุขนี้ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ทุกชีวิต การที่มนุษย์จะไปถึงเป้าหมายนี้ได้มนุษย์จะต้องสั่งสมบุญบารมีด้วยการดำเนินชีวิตตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือการให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนาด้วยความดีเหล่านี้จะติดตัวมนุษย์และสั่งสมไปเรื่อยๆ จนเมื่อถึงพร้อมแล้วเมื่อใดมนุษย์ก็จะรู้เหตุรู้ผลของการบรรลุถึงนิพพานหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ในที่สุด^{อน}

โสภณ ศรีกฤษดาพร ได้นำเสนอวิทยานิพนธ์ “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องกายและจิตในพุทธปรัชญา” จากการศึกษาพบว่าคำสอนของพุทธปรัชญา เกิดขึ้น จากเหตุการณ์ของชีวิตมนุษย์โดยตรง เพื่อที่จะให้ได้คำตอบว่า ชีวิตนี้เป็นอย่างไรและจะอย่างไรที่จะทำให้มวลมนุษย์มีชีวิตที่สมบูรณ์ หรือได้รับสิ่งที่ดีที่สุดพุทธปรัชญาได้วิเคราะห์ชีวิตเป็น ๒ ส่วน คือกายและจิต พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของกายและจิตว่า ทั้งกายและจิตเป็นธรรมชาติที่มีอยู่จริง คือ กายเป็นธรรมชาติที่รับรู้อารมณ์ไม่ได้ ส่วนจิตนั้นเป็นธรรมชาติที่รับรู้อารมณ์ได้นั้นต้องอาศัยกายที่เป็นธรรมชาติไม่รู้อารมณ์เป็นมูลฐาน การรับรู้โลกก็ตามและการกระทำโลกก็ตามของมนุษย์นั้น พุทธปรัชญาถือว่าเป็นผลที่เกิดจากการทำงานร่วมประสานสัมพันธ์ของกายและจิต แม้โดยหลักการพุทธปรัชญาจะถือว่า จิตสำคัญมากกว่ากาย แต่ก็มิได้หมายถึงว่ากายไม่สำคัญแต่พุทธปรัชญาถือว่ากายสำคัญเช่นเดียวกัน เพราะจิตจะทำงานหรือรู้อารมณ์ต่างๆ เช่นรู้ว่าได้อิน รู้ว่าได้กลิ่น ทว่าไม่มี

^{อน} ศรีภรณ์ บัณฑิตชน, “แนวคิดเรื่องมนุษย์ในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

^{อน} วิสิฏฐ กิตคำส่วน, “แนวคิดเรื่องมนุษย์ในคัมภีร์ปฐมมุลมุลี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑).

กายก็ไม่สามารถรับรู้ได้^{๑๐}

ศศิกร ลิขิตวงศ์ตรีศรี ได้นำเสนองานวิทยานิพนธ์ “แนวคิดเรื่องชีวิตของพริตจ็อฟ คาปร้า” ผลของการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องชีวิตของพริตจ็อฟ คาปร้า ปฏิเสธโลกทัศน์จกกลนิยม และคตินิยมลดทอน ซึ่งรับรู้ความจริงอย่างแยกส่วน และมองชีวิตว่าเป็นเครื่องจักร โดยเสนอให้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การรับรู้ความจริงที่มีชีวิตเป็นศูนย์กลาง คาปร้ารวบรวมความรู้เรื่องชีวิตจากปรัชญา ศาสนา วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และสังเคราะห์ทฤษฎีเครือข่าย แห่งชีวิตบนพื้นฐานความเป็นองค์รวม อธิบายว่าชีวิตมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเป็นข่ายใย เครือข่ายแห่งชีวิตเป็นการผสมผสานความรู้ เข้ากับแนวคิดเรื่องศาสนาและจิตวิญญาณ อย่างบูรณาการ คาปร้า นิยามความหมายของชีวิต ด้วยการอธิบายคุณลักษณะว่า “ชีวิตเป็นเช่นไร” ซึ่งสรุปได้ว่า ชีวิตมีคุณลักษณะสร้างตนเอง จัดระเบียบตัวเอง และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในลักษณะเป็นเครือข่าย ชีวิตมีจุดมุ่งหมายของตัวเองแต่อยู่ภายใต้เหตุปัจจัยเกี่ยวพัน จากสิ่งแวดล้อม หรือกฎธรรมชาติและให้คุณค่ากับการถนอมรักษา การประสานความร่วมมือ ตามแนวคิดสตรีนิยม แม้ว่ากระบวนการแสวงหาความรู้ของ พริตจ็อฟ คาปร้า ส่วนใหญ่มาจากระเบียบ วิธีทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีความเชื่อหลักอนุภาคทางเคมีและฟิสิกส์เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของทุกสรรพสิ่งตามแนวคิดสสารนิยม แต่แนวคิดส่วนใหญ่มักเชื่อมโยงอยู่กับความเชื่อทางจิตวิญญาณ และแนวคิดรหัสพันธุอย่างกลมกลืน^{๑๑}

หนังสือและงานวิจัยที่ได้กล่าวมาทั้งหมดได้กล่าวถึงชีวิต ความหมายของชีวิตและเป้าหมายของชีวิต แต่เนื้อหายังไม่ชัดเจน เป็นการศึกษาแบบกระบวนการวิชายังมีหลายด้าน หลายมิติไม่ครอบคลุม เช่น เป็นการศึกษาที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่เป็นกระบวนการลำดับขั้นของชีวิต และส่วนมากเป็นการอธิบายเนื้อหาและข้อสรุปที่เป็นภาษาเข้าใจยาก อธิบายแบบลึกลับซับซ้อนเกินไป ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเป็นการต่อยอดงานวิจัยที่ทำมาแล้วให้เห็นโครงสร้างของชีวิตให้มากขึ้นเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะชี้ประเด็นให้เห็นความหมาย ความจริง เป้าหมาย และความสัมพันธ์กันระหว่างร่างกายกับจิตใจ เป็นการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

^{๑๐} โสภณ ศรีกฤษดาพร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องกายและจิตในพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗).

^{๑๑} ศศิกร ลิขิตวงศ์ตรีศรี, “แนวคิดเรื่องชีวิตของพริตจ็อฟ คาปร้า”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑).

๑.๔.๑ ข้อมูลระดับที่หนึ่ง (Primary Sources): รวบรวมข้อมูลจากหลักฐานสำคัญ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา

๑.๔.๒ ข้อมูลระดับรอง (Secondary Sources): รวบรวมข้อมูลจากหนังสือและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นผลงานที่ท่านผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาได้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์มาแล้ว อันเป็นที่ยอมรับกันในวงการนักวิชาการและผู้ทรงความรู้โดยทั่วไป

๑.๔.๓ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แล้วนำเสนอในสำนวนพรรณนา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางปรัชญา จากนั้นจึงนำเสนอรายงานการวิจัยในเชิงพรรณวิเคราะห์(Analytical Description)

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบถึงความหมาย คุณค่าและองค์ประกอบ ของชีวิตมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๘.๒ ได้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับจิตใจ และความจริงของชีวิตมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๘.๓ ได้ทราบถึงเป้าหมาย และการพัฒนาไปสู่เป้าหมาย ของชีวิตมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท